

امکان‌سنجی توسعه گردشگری در نواحی روستایی از دیدگاه گردشگران (بخش تخت‌سلیمان شهرستان تکاب)

سید حسن مطیعی‌لنگرودی* - استاد دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران و عضو قطب علمی مطالعات و برنامه‌ریزی روستایی، تهران، ایران
انور شریفی - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه تهران، تهران، ایران
مریم رضائیه آزادی - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه تهران، تهران، ایران

پذیرش نهایی: ۹۲/۹/۲۵

دریافت مقاله: ۹۲/۳/۱۲

چکیده

امروزه گردشگری به عنوان یکی از پیشروترین فعالیت در حال رشد در اقتصاد سرزمین‌ها محسوب می‌شود. در میان اشکال مختلف گردشگری، یکی از جذاب‌ترین و شاید جدیدترین نوع آن، گردشگری روستایی است. متخصصان امر توسعه، گردشگری روستایی را به عنوان عنصری اساسی و یکی از راه‌های نجات روستاها از فقر، مهاجرت، مشکلات اقتصادی - اجتماعی، ایجاد رفاه و حفظ ویژگی‌های فرهنگ سنتی روستاها می‌دانند. هدف این پژوهش، امکان‌سنجی توسعه گردشگری در نواحی روستایی بخش تخت سلیمان شهرستان تکاب بوده و روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی است. داده‌های تحقیق از طریق پرسش‌نامه و مستندات آماری و نقشه‌ای حاصل شده است. جامعه آماری مورد مطالعه در این تحقیق گردشگران بخش تخت سلیمان می‌باشند که از مصاحبه و پرسش از مسئولان منطقه، تعداد گردشگران در سال ۱۳۹۰، برابر با ۹۱۶۲۲ نفر برآورد شده که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی و براساس روش نمونه‌گیری کوکران، تعداد ۳۸۲ نفر به عنوان نمونه انتخاب و پرسش‌نامه مربوطه را تکمیل نمودند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بین تنوع جاذبه‌های گردشگری در بخش تخت سلیمان، نحوه برخورد مردم محلی در ارتباط با گردشگران، رابطه معناداری وجود دارد، اما بین امکانات موجود اقامتی، پذیرایی و ورزشی در بخش تخت سلیمان، رابطه معناداری وجود ندارد. با برنامه‌ریزی علمی و منطبق با توان‌های محیطی این روستاها، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی، معرفی هر چه بیشتر جاذبه‌های روستاهای منطقه در سطح محلی و ملی و بین‌المللی، استفاده از موقعیت این روستاها در نزدیکی به مجموعه آثار باستانی تخت سلیمان، بهبود تسهیلات و امکانات زیربنایی، اقامتگاهی و پذیرایی، می‌توان انتظار تحول در وضعیت این روستاها را از طریق رضایت و جذب بیشتر گردشگران فراهم آورد.

واژگان کلیدی: برنامه‌ریزی گردشگری، توسعه روستایی، بخش تخت‌سلیمان.

۱. مقدمه

در شرایطی که قرن بیستم به پایان رسیده است، هنوز توسعه روستایی با مسائل و چالش‌های متعددی روبرو است، چرا که راهبردهای گذشته در زمینه توسعه روستایی موفقیت آمیز نبوده و نتوانسته مسائلی مانند فقر، اشتغال، بهداشت، امنیت غذایی و پایداری محیط زیست را تأمین کند. این مسأله باعث شده است که در سال‌های اخیر بار دیگر توسعه روستایی مورد توجه قرار گیرد و نظریه پردازان، برنامه‌ریزان و مجریان حکومتی درصدد آن برآیند تا با ارائه راه‌کارها و استراتژی‌های جدید، از معضلات و مسائل این نواحی، بکاهند. یکی از این راهبردها که اخیراً در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته و حتی در برخی از این کشورها به اجرا در آمده و نتایج مثبتی را هم به همراه داشته است، توسعه گردشگری در نواحی روستایی دارای پتانسیل‌های لازم برای گسترش گردشگری است (کریم پناه، ۱۳۸۴: ۸۶).

گردشگری جایگاه خاصی در اقتصاد کشورها پیدا کرده و نقش مؤثری در ارتقاء ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بخصوص در کشورهای رو به توسعه ایفا می‌کند، در برخی کشورها، درآمدهای ناشی از آن یکی از منابع عمده درجهت تقویت اقتصاد ملی روز افزون آن‌ها می‌باشد (سنایی، ۱۳۸۶: ۲). برنامه‌ریزان و سیاستگذاران توسعه از فعالیت‌های گردشگری به عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند. امروزه گردشگری روستایی می‌تواند سبب ایجاد اشتغال، افزایش درآمد و در نهایت رفاه و بهبود وضعیت معیشتی مردم شود، لذا پویایی اقتصاد روستایی از طریق انواع فعالیت‌های مربوط به تمام بخش‌های اقتصادی، امری الزامی است (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲: ۸۰-۸۱).

روستاها از گذشته دور، یکی از مقاصد گردشگران و محلی برای سیر و سفر مردم بوده است. در این تحقیق ابتدا به قابلیت‌های گردشگری در توسعه روستایی پرداخته شده و سپس موقعیت جغرافیایی و تقسیمات سیاسی منطقه بیان گردیده است. یافته‌های توصیفی و استنباطی مورد بررسی نشان می‌دهد که منطقه تخت‌سلیمان دارای پتانسیل‌ها و توانمندی‌های بالا در زمینه جاذبه‌های گردشگری برای توسعه توریسم می‌باشد. از نظر گردشگران، این منطقه از جاذبه‌های تاریخی و جاذبه‌های طبیعی بهره‌مند است که توسعه گردشگری را میسر می‌سازند. همچنین در زمینه پذیرش گردشگران از سوی مردم محلی مانعی برای توسعه گردشگری وجود ندارد. ولی در رابطه با جاذبه‌های فرهنگی - اجتماعی (صنایع دستی) این جاذبه با شرایط فعلی نقشی در توسعه گردشگری منطقه نمی‌تواند داشته باشد و بخش تخت سلیمان از لحاظ امکانات موجود اقامتی، تفریحی و ورزشی، بهره‌مندی از سرویس بهداشتی مناسب و تبلیغات برای جاذبه‌ها با محدودیت روبرو است، بنابراین، برای توسعه گردشگری لازم است امکانات رفاهی و تفریحی در حد مطلوب در منطقه مهیا شود.

۲. طرح مسأله

امروزه منابع و جاذبه‌های گردشگری در تمامی بخش‌های برنامه‌ریزی و مدیریتی گردشگری اهمیت فراوانی یافته است، لیکن استفاده از مواهب گردشگری جز با فراهم کردن بستر مناسب توسعه گردشگری امکان‌پذیر نیست، از این رو شناسایی جاذبه‌ها در مرحله اول، و برنامه‌ریزی برای توسعه آن‌ها در مراحل بعدی، امری ضروری به نظر می‌رسد (بهزادفر و زمانیان، ۱۳۸۶: ۲). گردشگری به واسطه ماهیت خود فعالیت پیچیده و ترکیبی و مستلزم مشارکت بخش‌های مختلف و متعدد جامعه است و اثرات مثبت و منفی گسترده‌ای را نیز در سطوح مختلف بر جای می‌گذارد. از همین رو گردشگری در هر مرحله و هر گام نیازمند برنامه‌ریزی است و برای توسعه و مدیریت موفقیت آمیز آن، برنامه‌ریزی در کلیه سطوح از اهمیت خاصی برخوردار است. در واقع بدون برنامه‌ریزی و اجرای دقیق برنامه و بدون وضع و اجرای قوانین و مقررات لازم، گردشگری می‌تواند به نحو غیرعقلایی و مخرب توسعه یابد و به نابودی یا تخریب زمینه‌های ایجاد کننده خود منجر شود. با توجه به عدم موفقیت برنامه‌ها و طرح‌های توسعه در جوامع روستایی و همچنین بروز مشکلات در جوامع شهری، به ویژه در کشورهای کمتر توسعه یافته، توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی، یکی از راهبردهای اساسی محسوب می‌شود.

بسیاری از فعالیت‌های اقتصاد روستایی و سطح درآمد، طی دهه‌های اخیر دچار افول شدید شده و افزایش نرخ بیکاری و در نتیجه خروج نسل جوان و افراد دارای تحصیلات بالا از جامعه روستایی، توسعه نواحی روستایی را به مخاطره انداخته است. ضرورت تنوع بخشیدن به اقتصاد روستاها امری مهم تلقی می‌شود. اگر به طور کامل توسعه گردشگری در روستاها طرح‌ریزی شوند، می‌توان تا حدودی این مناطق را از رکود و انزوا خارج کرد و موجب تنوع فرهنگی و گسترش توسعه روستایی شد. منطقه مورد مطالعه با وجود برخورداری از پتانسیل‌های لازم برای گردشگری، این فعالیت‌ها در منطقه در راستای افزایش درآمد، اشتغالزایی، توسعه بخش کشاورزی و ...، تغییر و تحول مهمی را سبب نشده است. در پردازش تسهیلات و امکانات اقامتی در نظر گرفتن چگونگی مکان‌یابی وسازماندهی فضایی در اولویت برنامه‌ریزی است، و نوع امکاناتی که برای گردشگری مورد نیاز است، در اولویت بعدی می‌باشد، زیرا هر گردشگر براساس توان و تمایلیش در مراکز اقامتی خاص سکونت می‌گزیند (پاپلی‌یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۱۲۸). در عین حال برای رسیدن به بهترین استراتژی‌ها در امر گردشگری، همکاری لازم در بخش‌های تحقیقات، اطلاع رسانی، توسعه محصول، منابع انسانی، بازاریابی و نظارت بر اجرای قوانین، همواره لازم و ضروری است (شاهنده، ۱۳۸۰: ۴۷).

گردشگری روستایی یک فعالیت چند جانبه است که تنها شامل توریسم کشاورزی نیست، بلکه شامل اکوتوریسم و علاقه به طبیعت، پیاده روی، کوهنوردی، توریسم ورزشی، ماجراجویی و ... نیز می‌باشد (akca, 2006:2837). توجه به موضوع گردشگری روستایی از دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ بیشتر در زمینه اقتصاد گردشگری روستایی برای کشاورزان و جوامع محلی مورد توجه قرار گرفت (سلطانی، ۱۳۸۷:

۳۰). گردشگری روستایی بخشی از بازار گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد بوده و می‌توان آن را ابزار مهمی برای توسعه اقتصادی - اجتماعی و اکولوژیکی (بوم‌شناختی) جوامع روستایی قلمداد کرد (افتخاری، ۱۳۸۱: ۲۶). بسیاری از اجتماعات روستایی، گردشگری را برای محافظت از منابع طبیعی و استراتژی توسعه اقتصادی و تفریحات و حفظ ارزش‌های اجتماعی، در نظر می‌گیرند (طالب و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۰). گردشگری نه تنها به عنوان ابزار بالقوه‌ای برای حل برخی از معضلات در روستاها محسوب می‌شود، بلکه همچنین به عنوان یکی از عناصر جدایی‌ناپذیر راهبرد توسعه روستایی مطرح شده است (sharply, 2002:234). گردشگری روستایی فعالیتی چند بعدی است، که در محیط‌های خارج از نواحی شهری رخ می‌دهد و به بازدید از پدیده‌هایی که ماهیت زندگی در حومه‌ها را به نمایش می‌گذارند مربوط می‌شود (Schweinsberg, 2009: 2). گردشگری روستایی موجب توسعه اقتصادی جامعه محلی و بهبود کیفیت زندگی در مناطق روستایی می‌گردد (Djekic, 2007:129). بهبود کیفیت زندگی جامعه میزبان، تأمین تجارب کیفی برای گردشگران و حفظ کیفیت محیط زیست، از آثار گردشگری است (مهدی‌زاده، ۱۳۷۹: ۳). مناطق روستایی بر اثر تغییراتی که در اقتصاد جهانی و ملی رخ داده، شدیداً تحت تأثیر قرار گرفته‌اند، مناطق کمی توانستند از مشکلات ناشی از این تغییرات بگریزند. در نتیجه این نکته به طور عام مورد پذیرش قرار گرفته است، که راهبردهای جدیدی برای کمک به احیای اجتماعی و اقتصادی جوامع روستایی مورد نیاز است، یکی از راهبردها که برای بعضی از روستاها وجود دارد و می‌توان از آن به عنوان یک منبع اقتصادی در کنار کشاورزی و دامداری در روستاها استفاده کرد، راهبرد توسعه گردشگری است (صالحی، ۱۳۹۰: ۲۳).

برنامه‌ریزی برای گردشگری روستایی زمانی آغاز شد، که روستاها به عنوان یک مقصد گردشگری در دنیا مطرح شده‌اند. هجوم خیل گردشگران و بیم از تأثیرات منفی آن‌ها بر محیط‌زیست و فرهنگ بومی روستاییان و از بین رفتن فرهنگ‌ها و بین خرده فرهنگ‌ها، متخصصان گردشگری را وادار به تهیه برنامه گردشگری برای این مناطق حساس کرد (قادری، ۱۳۸۳: ۳۳).

با توجه به مسائل مطرح شده، این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به سوال‌های زیر می‌باشد:

- به چه میزان بخش تخت‌سلیمان از جاذبه‌های تاریخی، طبیعی و فرهنگی برای توسعه گردشگری برخوردار است؟

- به چه میزان بخش تخت‌سلیمان از امکانات اقامتی، پذیرایی، درمانی، تفریحی و ورزشی برای توسعه گردشگری برخوردار است؟

- پذیرش گردشگران از سوی مردم محلی چگونه است؟

۳. مروری بر ادبیات تحقیق

قبل از برنامه‌ریزی برای یک منطقه، بررسی و انجام مطالعات سنجش امکانات بازار، ظرفیت لازم، توسعه و تسهیلات مورد نیاز، سنجش وضع موجود و مطالعه وضعیت مورد انتظار در برنامه‌ریزی الزامی است (قادری، ۱۳۸۳: ۲۱۱). سازمان جهانی جهانگردی، فعالیت‌های افراد را که با نیت گذران اوقات فراغت، تفریح، خرید و... در کمتر از یک سال در خارج از محیط عادی زندگی خود صورت می‌گیرد، توریسم می‌نامد (امیدی نجف آبادی، ۱۳۸۵: ۳۳). گردشگری روستایی دارای اشکال متعددی است و به همین دلیل ارائه تعریفی جامع و دقیق از این نوع گردشگری دشوار است. به طوری که آکار و دیگران گردشگری روستایی را شامل فعالیت‌ها و جاذبه‌هایی می‌دانند که در مزارع، طبیعت، ماجراجویی، ورزش، سلامتی، آموزش و پرورش، هنر و آثار قدما می‌توان یافت. همچنین پدافورد این مفهوم را به زندگی گذشتگان و آثار و احوال آن‌ها مانند فولکلور و آداب و رسوم روستایی، سنت‌های خانوادگی و محلی، ارزش‌ها و اعتقادات و آثار عامیانه تعمیم می‌دهد (Macdonald et al, 2003: 4).

به طور کلی، گردشگری روستایی شامل فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های روستایی و پیرامون آن‌ها و در بردارنده آثار مثبت و منفی برای محیط زیست روستا، انسان و طبیعت می‌باشد (مطیعی لنگرودی و ایمانی، ۱۳۸۵: ۵۵). فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی به طور قابل توجهی افزایش یافته است، از دهه ۷۰ در همه کشورهای توسعه یافته گردشگری نقش کلیدی در توسعه برخی نواحی روستایی که از لحاظ اقتصادی و اجتماعی با رکود مواجه بودند داشته است (Scott, 2007, 660). اما گردشگری در نواحی روستایی یک پدیده جدیدی نیست، بلکه موضوعی است که از انقلاب صنعتی با مفاهیم بازگشت به زادگاه (به عنوان نوعی گردشگری که بوسیله ساکنان شهری که اصالتاً از نواحی روستایی بودند و تعطیلاتشان را در شهرک‌های خود می‌گذراندند) وجود داشته است (perales, 2002: 1101).

در کل اروپا گردشگری به صورت گسترده‌ای به عنوان وسیله‌ای برای مقابله با چالش‌های اقتصادی - اجتماعی که نواحی روستایی با آن روبرو هستند افزایش یافته است. گردشگری روستایی تقاضای رو به رشدی را در بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه بوجود می‌آورد. این پدیده اثرات مثبت و منفی متنوعی بر محیط روستا می‌گذارد. به عبارت دیگر، بسیاری مطالعات نشان داده‌اند که چگونه توریسم روستایی این توان را دارد که به عنوان ابزاری مؤثر برای رشد اقتصادی در زمان و مکانی که کشاورزی نمی‌تواند به مدت طولانی تنها منبع معیشتی باشد مؤثر واقع شود (Jonas, 2006: 585). گردشگری روستایی بخشی از بازار گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد بوده و می‌توان آن را ابزار مهمی برای توسعه اقتصادی - اجتماعی و اکولوژیکی جوامع روستایی قلمداد کرد. در کشورهای بسیاری این امر با خط مشی‌های کشاورزی در ارتباط است و غالباً به عنوان راهبردی برای حفظ محیط زیست و فرهنگ سنتی روستایی ایفای نقش می‌کند (فضیله‌خانی و قاسمی، ۱۳۸۸: ۵۳). پویایی اقتصاد روستایی از طریق انواع فعالیت‌های مربوط به تمامی بخش‌های اقتصادی، امری الزامی است (مطیعی

لنگرودی، ۱۳۸۲: ۸۰-۸۱). بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گزاران از فعالیت‌های گردشگری به عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند. زمانی که شرایط ملی یا بین‌المللی اجازه گسترش و توسعه گردشگری بین‌المللی را ندهد، توسعه داخلی به ویژه در مناطق توسعه نیافته و محروم می‌تواند نقش مهمی در توسعه این مناطق داشته باشد (مطیعی لنگرودی و نصرتی، ۱۳۹۰: ۷۲). گردشگری روستایی می‌تواند موجب رشد اقتصادی و تنوع فعالیت‌ها از یک سو و ایجاد اشتغال و درآمدزایی برای ساکنان روستایی با جذب مازاد نیروی انسانی از دیگر سو گردد و یکی از فرصت‌های توسعه همه جانبه روستایی محسوب شود (پاپلی یزدی، ۱۳۸۸: ۲۰۱). روستاها بنا به ماهیت خویش متناسب با ساختار فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، به ویژه محیط جغرافیایی و چشم‌اندازها و جاذبه‌های تفریحی و توریستی دارای سازماندهی درونی و کالبدی ویژه‌ای در زمینه نوع یا شیوه زندگی معنوی و مادی خود می‌باشند. چنین ساختار یا سازماندهی، اثرات و پیامدهای خود را نیز بر چهره زمین چه در بخش مسکن، چه در بخش مزارع، باغات، بیشه‌زارها، چشمه‌سارها و رودخانه‌ها و مناظر طبیعی و زیبای آن می‌بخشد که مورفولوژی، چشم‌اندازهای فرهنگی - توریستی سکونتگاه‌ها، باغات و کشتزارهای روستا را تشکیل می‌دهد (رضوانی، ۱۳۸۲: ۱۰۴).

بررسی امکانات زیرساختی برای دسترسی آسان به نواحی روستایی و دور افتاده (حمل و نقل و نحوه دسترسی به منطقه) و تسهیلات اقامتی و پذیرایی موجود در منطقه در فرآیند برنامه‌ریزی گردشگری مورد توجه قرار می‌گیرد (قادری، ۱۳۸۳: ۴۵). دلیل اصلی توجه به توسعه گردشگری روستایی، غلبه بر پایین بودن سطح درآمد و ارائه فرصت‌های جدید شغلی و تحولات اجتماعی در جامعه روستایی است. در ابعاد اجتماعی نیز گردشگری روستایی می‌تواند به عنوان ابزاری برای تولید اشتغال و توسعه اقتصادی در سطوح منطقه، امیدهایی را برای کاهش فقر و افزایش اشتغال به خصوص در نواحی کم سود فراهم آورد (جوان، سقایی، ۱۳۸۳: ۱۱۳). گردشگری پایدار در نواحی روستایی به همان اندازه که به حفظ هویت و فرهنگ نواحی روستایی توجه دارد، حفظ محیط زیست فیزیکی را نیز لحاظ می‌کند (Butler et al, 2008: 249). گردشگری روستایی موجب توسعه اقتصادی جامعه محلی و بهبود کیفیت زندگی در مناطق روستایی می‌گردد (Djekic, 2007: 129). این نکته مورد پذیرش عموم است، که گردشگری می‌تواند، وسیله‌ای مناسب برای احیای اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی باشد. با این وجود با توجه به ویژگی چند بخشی و کوچک مقیاس بودن گردشگری روستایی، برنامه‌ریزی و هدایت گسترده و طولانی مدت به منظور تضمین این که، عواید حاصل از گردشگری عاید مردم محلی می‌شود، لازم است (سعدی، ۱۳۸۸: ۱۰).

گردشگری روستایی، یکی از اجزای مهم گردشگری به شمار می‌آید و عبارت است، از فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری که در محیط‌های روستایی و پیرامون آن‌ها صورت می‌گیرد (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۸). برنامه‌ریزی روستایی مجموعه تفکرات و عملیاتی است، که برای نیل به اهداف

ویژه در محیط روستایی صورت می‌گیرد (اردستانی، ۱۳۸۷: ۲۷۳). با توجه به افزایش بیکاری و پایین آمدن سطح درآمد و اشتغال و... در محیط‌های روستایی، لازم است تا مشاغل غیر کشاورزی به تناسب استعدادها و قابلیت‌های بالقوه روستاها در محیط روستایی توسعه یابد. یکی از راهکارهای حل این معضلات، توسعه گردشگری روستایی می‌باشد. عواملی که باعث توسعه گردشگری در محیط روستایی می‌شود، توسعه زیرساخت‌های مناسب گردشگری روستایی است زیرا گردشگری به زیرساخت‌های فراوانی نظیر: جاده‌ها، منابع آب، نیروی الکتریسیته، مدیریت پسماند و ارتباطات توسعه نیاز دارد (Jefferies, 2001:23). در زمینه تسهیلات زیرساختی، خط مشی اصلی باید بر اساس، ارتقای تسهیلات موجود دسترسی هوایی، دریایی، زمینی و ریلی؛ ارتقاء توسعه و بهبود شبکه جاده‌ای موجود و اعمال استانداردهای ایمنی؛ ارتقای خدمات عمومی مانند آب، برق، مخابرات، مدیریت جمع آوری مواد زائد به منظور پشتیبانی و توسعه نواحی اصلی گردشگری؛ برنامه‌ریزی به منظور احداث و توسعه اقامتگاه‌ها، رستوران‌ها، مهمانسراها و کلبه‌های کوهستانی گردشگری و محل احداث کمپ‌ها و کاروان‌ها شکل گیرد (آقائی‌زاده و میره، ۱۳۸۹: ۱۲۳).

نقش تبلیغات سالم و ایجاد سیستم اطلاع‌رسانی بهینه در توسعه هر امری، به ویژه در گردشگری روستایی، پذیرفته شده است، رسانه‌های تصویری می‌توانند، عامل مهمی برای تبلیغات و بازاریابی گردشگری باشد و به همین دلیل است، که امروزه بسیاری از سازمان‌ها و دولت‌های محلی به آن توجه می‌کنند. استفاده از فیلم برای معرفی جاذبه‌های نواحی روستایی تأثیر اقتصادی اولیه ایجاد می‌کند. به طور کلی تمام رسانه‌ها، بر تصور یک مکان نزد گردشگران تأثیر دارند و به عنوان یک عامل تحرک کننده و برانگیزنده در گردشگری شناخته شده‌اند (رضوانی، ۱۳۸۷: ۷۹). احساس امنیت، از طریق به حداقل رساندن انواع خطرات احتمالی در سفر، یکی از اصول مهم تأثیرگذار در توسعه گردشگری است، که امروزه مفهوم بسیار گسترده‌ای یافته و کلیه جوانب تدارک سفر حتی مسائل درمانی و بهداشتی را مد نظر قرار می‌دهد. فضای اقامتگاه‌های بین‌راهی، رعایت بهداشت، علائم راهنمایی و رانندگی کافی در جاده‌ها، ایمنی تونل‌ها و برعکس، خرابی جاده‌ها و بدرفتاری مهمانداران و کارکنان موسسات مربوط به گردشگری و کنترل قیمت‌ها و موارد بسیار دیگر از آن جمله‌اند. بدون تردید ایجاد و گسترش امنیت، یکی از راه‌های مناسب جهت کاهش خطرات و ایجاد و استاندارد سازی فضا در مکان‌های گردشگری است (کریم‌زاده، ۱۳۸۹: ۳۵).

صنایع دستی یکی از عوامل جذاب گردشگران محسوب شده و آنان را به مناطق خاصی جلب می‌کند. با توسعه این گونه صنایع که غالباً در همان کشور ایجاد شده، تکنولوژی و مواد اولیه آن نیز در آنجا وجود دارد، می‌توان به جذب بیشتر گردشگر پرداخت. گردشگری دستی و محصولات محلی را در فروشگاه‌های بزرگ در جوار دیدنی‌های تاریخی و طبیعی و یا در فرودگاه‌ها، ایستگاه راه آهن و اتوبوس گرد آورده و ضمن آشنا ساختن مسافران و گردشگران با این نوع محصولات، ایجاد درآمد از این طریق را تسهیل نمایند (بمانیان و محمودی نژاد، ۱۳۸۴: ۲۸۰). آموزش و تقویت نیروی انسانی فعال در

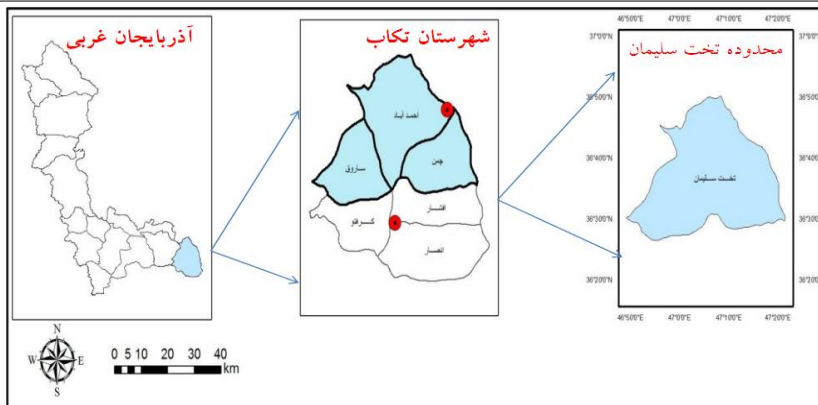
گردشگری روستایی یکی دیگر از عوامل مؤثر در توسعه گردشگری روستا می‌باشد که از طریق، آموزش و تربیت نیروی انسانی شاغل در هتل‌ها، مهمان‌خانه‌ها، کلبه‌های گردشگری، رستوران‌ها، تورهای گردشگری و ...؛ آموزش فروشندگان شامل فروشندگان صنایع دستی، خواربارفروشی‌ها، اغذیه فروشی‌ها و ...؛ آموزش رانندگان تاکسی، اتوبوس، آژانس‌ها؛ آموزش آشپزها برای طبخ غذا با رعایت استانداردهای و موازین بهداشتی؛ آموزش کارکنان مراکز اطلاع‌رسانی؛ آموزش روستاییان و کشاورزان برای برخورد با گردشگران و خانواده‌های آن‌ها در مورد رفتار با گردشگر با احترام متقابل احترام و آموزش افرادی که به برگزاری فعالیت‌های ماجراجویانه اقدام می‌کنند، مانند برگزاری تورهای فرهنگی و طبیعت‌گردی صورت می‌گیرد (قادری، ۱۳۸۳: ۱۲۶).

۴. روش‌شناسی تحقیق

با توجه به موضوع، اهداف و فرضیه‌های پژوهش، روش انجام این تحقیق توصیفی - تحلیلی است. در عین حال، این تحقیق به لحاظ هدف جزو تحقیقات کاربردی است که یافته‌های آن می‌تواند در جهت رفع مسائل و مشکلات نواحی روستایی این حوزه قابل استفاده باشد. روش گردآوری اطلاعات با توجه به ماهیت مطالعه تحقیق به دو صورت کتابخانه‌ای و میدانی بوده است. برای دستیابی به اهداف مورد نظر در پژوهش، پرسش‌نامه‌ای برای جامعه آماری که شامل گردشگران هستند، طراحی شده که ۳۸۲ مورد پرسش‌نامه توسط آنان تکمیل گردید. داده‌های بدست آمده در این تحقیق با استفاده از نرم افزار SPSS تحلیل شده است. هدف پژوهش پی بردن به وجود رابطه معناداری بین امکانات موجود منطقه (جاذبه‌ها، امکانات رفاهی - تفریحی)، و توسعه گردشگری از دیدگاه گردشگران است، بنابراین، برای داده پردازی از آزمون آماری اسپیرمن استفاده شده است.

۵. محدوده مورد مطالعه

منطقه تخت‌سلیمان در شمال غربی ایران، در استان آذربایجان غربی، در طول جغرافیایی ۴۷ درجه، ۵ دقیقه و ۱۲ ثانیه تا ۴۷ درجه، ۱۷ دقیقه و ۳۱ ثانیه طول شرقی و ۳۶ درجه، ۳۱ دقیقه و ۱۷ ثانیه تا ۳۶ درجه، ۴۰ دقیقه و ۵۰ ثانیه عرض شمالی و در سلسله کوه‌های بالکاش در شمال غربی ایران، در ۴۵ کیلومتری شمال شرقی شهرستان تکاب واقع شده است (خبرگزاری میراث فرهنگی و گردشگری، ۱۳۸۷). بخش تخت‌سلیمان که مرکز آن احمدآباد سفلی است، شامل دهستان‌های چمن، احمدآباد و ساروق می‌باشد.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی بخش تخت‌سلیمان در شهرستان تکاب

۶. یافته‌ها

۶-۱. جاذبه‌های گردشگری بخش تخت‌سلیمان

بخش تخت‌سلیمان دارای مجموعه کوه‌های نسبتاً مرتفع همراه با دره‌های زیبا (صخره‌ای یا مرتعی) و دارای حیات وحش بسیار غنی و جالب و گیاهان بومی و غنی از آثار باستانی و فرهنگی می‌باشد که در جدول ۲ به مهم‌ترین آن‌ها اشاره شده است.

جدول ۱. جاذبه‌های گردشگری بخش تخت‌سلیمان

تاریخی	طبیعی
تخت‌سلیمان	زندان سلیمان
آثار باستانی، میراث فرهنگی و زیارتگاه حریم تخت‌سلیمان	کوه بلقیس
بناهای تاریخی و محوطه مسکونی غرب تخت‌سلیمان	اژدهای سنگی
مقابر ساسانی در روستای حسن آباد	زندانی‌کندی
چال تپه اسدکندی (مربوط به هزاره دوم قبل میلاد)	زندان برنجه
بابا نظر، چهارطاق، برنجک	چمن متحرک یا جملی گل

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

۶-۲. یافته‌های توصیفی

پدیده‌ها از نظر فرهنگی و اقتصادی جزو سرمایه‌های ملی و انحصاری محسوب می‌شوند. ترکیب و مجموعه این جاذبه‌ها، بنابر برنامه‌ای سنجدیده و پویا، عامل مؤثری در ایجاد کشش، رشد و گسترش توریسم به شمار می‌آیند (میطعی‌لنگرودی و نصرتی، ۱۳۹۰: ۷). لذا شناخت این پدیده‌ها و کسب داده‌های مورد نیاز در خصوص آن‌ها برای هر پژوهشی ضروری است.

جدول ۲. نقش جاذبه‌ها در انگیزه مسافرت گردشگران به بخش

رتبه	میانگین امتیاز(ارزش) گویه‌ها	فراوانی				گویه‌ها
		خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	
۱	۴/۶	۲۳۱	۱۵۱	-	-	ثبت تخت سلیمان در فهرست آثار ملی
۴	۳/۸	۷۲	۱۹۱	۱۱۹		چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد
۶	۳	۵۰	۶۷	۱۵۳	۶۵	وجود محیط آرام و بی سر و صدا
۶	۳	-	۱۱۲	۱۹۱	۷۹	آب و هوای معتدل از اواسط بهار تا اواخر پاییز
۲	۴/۱	۱۲۰	۱۹۰	۷۲	-	فراوانی چشمه‌های معدنی و آب گرم
۷	۲/۴	-	۸۲	۱۰۰	۹۸	صنایع دستی
۵	۳/۴	۴۲	۱۲۷	۱۷۰	۴۳	تنوع فرهنگی و جذابیت آن برای گردشگران
۳	۳/۹	۷۳	۲۳۲	۷۷	-	وجود ارتفاعات و قله مرتفع جهت انجام ورزش‌ها

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

با توجه به جدول (۲)، در مورد نقش جاذبه‌های تاریخی، ثبت تخت سلیمان در فهرست آثار ملی با میانگین امتیاز ۴/۶ در رتبه اول قرار دارد، و در نتیجه، این جاذبه‌ها نقش بیشتری در جذب گردشگران به بخش تخت سلیمان دارند، در مورد نقش جاذبه‌های طبیعی در انگیزه مسافرت گردشگران به بخش تخت سلیمان، جاذبه‌های فراوانی چشمه‌های معدنی و آب گرم، وجود ارتفاعات و قله مرتفع جهت انجام ورزش‌ها و وجود چشم‌اندازهای زیبا و منحصر به فرد به ترتیب با میانگین ۴/۱، ۳/۹ و ۳/۸ در رتبه‌های اول تا سوم قرار دارند، و در نتیجه این جاذبه‌ها نقش کمتری نسبت به جاذبه‌های تاریخی در جذب گردشگر دارند، ولی جاذبه‌های طبیعی نسبت به دیگر جاذبه‌های فرهنگی و اجتماعی رتبه اول را به خود اختصاص داده‌اند و بخش تخت سلیمان برای توسعه گردشگری از این جاذبه‌ها برخوردار است. میانگین امتیاز داده شده گردشگران، به تنوع فرهنگی و جذابیت آن برای گردشگران و صنایع دستی به ترتیب ۳/۴ و ۲/۴ به دست آمده و در رتبه‌های پایین‌تری قرار گرفتند. در واقع، این جاذبه‌ها برای جذب گردشگر در این منطقه به عنوان توان بالفعل مطرح نیست و لازم است برای معرفی جاذبه‌های طبیعی و به ویژه در مورد به فعل درآوردن جاذبه‌های صنایع دستی و تنوع فرهنگی اقدامات اساسی صورت گیرد.

جدول ۳. شرایط گویه‌ها در خصوص امکان توسعه گردشگری در بخش

میانگین امتیاز (ارزش) گویه‌ها	فراوانی				گویه‌ها
	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	
۴	۱۲۳	۱۸۷	۵۰	۱۰	تمایل مسافرت گردشگران به این منطقه
۳/۶	۸۰	۱۱۵	۱۵۲	۳۵	عدم اختلاف فرهنگی بین گردشگران و مردم بومی در زمینه توسعه گردشگری
۴	۱۲۷	۱۷۰	۵۰	۳۰	امنیت موجود در منطقه
۳/۲	۷۰	۹۴	۱۰۸	۹۰	تمایل به اقامت
۳/۹	۱۱۷	۱۸۸	۴۵	۲۰	میزان رضایت از مردم محلی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

با توجه به میانگین امتیاز (ارزش) گویه‌هایی که در جدول (۳) آمده است، این گویه‌ها از امتیاز بیشتری برخوردارند و بخش تخت سلیمان در رابطه با توسعه گردشگری در این زمینه‌ها با چالش روبه‌رو نیست.

جدول ۴. شرایط و امکانات موجود در خصوص گردشگری در بخش

رتبه	میانگین امتیاز (ارزش) گویه‌ها	فراوانی					گویه‌ها
		خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	
۱	۴	۱۲۳	۱۸۷	۵۰	۱۰	۱۲	تمایل مسافرت گردشگران به این منطقه
۵	۲/۵	۱۰	۶۷	۱۱۴	۱۳۳	۵۸	اطلاع‌رسانی
۴	۳/۲	۷۰	۹۴	۱۰۸	۹۰	۲۰	تمایل به اقامت
۳	۳/۶	۸۰	۱۱۵	۱۵۲	۳۵	-	عدم اختلاف فرهنگ بین گردشگران و مردم بومی در زمینه توسعه گردشگری
۱	۴	۱۲۷	۱۷۰	۵۰	۳۰	۵	امنیت موجود در منطقه
۱	۴	۱۳۵	۱۶۹	۴۷	۲۱	۱۰	سهولت دسترسی به روستاهای بخش
۹	۱/۳	-	-	-	۱۵۱	۲۳۱	برخورداری از امکانات اقامتی
۶	۲/۴	-	-	۲۱۵	۱۱۷	۵۰	برخورداری از خدمات بهداشتی و درمانی در فضاهای گردشگری منطقه تخت سلیمان
۲	۳/۸	۹۷	۱۷۲	۷۵	۳۱	۷	نحوه برخورد مردم محلی در ارتباط با گردشگران
۸	۱/۶	-	-	۴۵	۱۷۲	۱۶۵	برخورداری از امکانات تفریحی و ورزشی
۷	۲/۳	-	-	۱۷۴	۱۵۱	۵۷	مناسب بودن وضعیت خدمات‌پذیری

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

در جدول (۴)، میانگین امتیاز پاسخ گردشگران، به گویه‌های برخوردار از امکانات اقامتی، برخوردار از امکانات تفریحی و ورزشی، مناسب بودن وضعیت خدمات‌پذیری، برخوردار از خدمات بهداشتی و درمانی در فضاهای گردشگری منطقه تخت سلیمان اطلاع‌رسانی متوسط به پایین به دست آمده است و منطقه از لحاظ این امکانات به توجه خاصی نیاز دارد، با توجه به میانگین امتیاز موارد دیگر که در جدول (۴) آمده است، این موارد از شرایط مطلوب‌تری برخوردارند.

جدول ۵. توزیع گردشگران بر اساس مرکز اقامت در طول دوره سفر

محل اقامت شده	هتل	چادر شخصی	مهمانخانه‌ها	واحدهای فرهنگیان	جمع
تعداد	۴۵	۱۹۶	۳۸	۱۰۳	۳۸۲
درصد	۱۱.۸	۵۱.۳	۹.۹	۲۷	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

با توجه به مطالب جدول (۵)، اکثریت گردشگران بخش تخت‌سلیمان در چادرها (۵۱.۳ درصد) اقامت گزیده‌اند. بعد از آن گردشگران بیشتر در واحدهای فرهنگیان (۲۷ درصد) ساکن شده‌اند. پس از این گروه به ترتیب هتل و مهمانپذیر با ۱۱.۸ و ۹.۹ درصد قرار دارند. می‌توان گفت که بیشتر گردشگران به دلیل نبود امکانات اقامتی در منطقه، برای اقامت با کمترین هزینه از چادر شخصی استفاده می‌کنند.

جدول ۶. نحوه شناخت گردشگران از جاذبه‌های گردشگری منطقه

ردیف	نوع شناخت	درصد
۱	از طریق دوستان و آشنایان	۴۷/۱
۲	از طریق رسانه‌های گروهی	۵/۹
۳	از طریق بروشور	۱۱
۴	به صورت گذری و اتفاقی	۳۶
۵	جمع	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

بر اساس جدول (۶)، برابر ۴۷/۱ درصد گردشگران از طریق دوستان و آشنایان، ۵/۹ درصد از طریق رسانه‌های گروهی، ۱۱ درصد از طریق بروشور و ۳۶ درصد به صورت گذری از منطقه و جاذبه‌های آن شناخت پیدا کرده‌اند. این مطلب نشان دهنده فقدان تبلیغات منسجم و برنامه‌ریزی شده در زمینه جاذبه‌های گردشگری منطقه است و باید برای توسعه گردشگری در بخش تخت سلیمان به این امر مهم، توجه خاصی شود.

۳-۶. یافته‌های استنباطی

شرایطی که در بخش مورد مطالعه وجود دارد:

سوال اول: بین جاذبه‌های موجود در ناحیه روستایی بخش تخت سلیمان و توسعه گردشگری رابطه معناداری وجود دارد.

برای بررسی سوال اول، دو سوال فرعی دیگر از آن طرح گردید که عبارتند از:

- بین جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی موجود در ناحیه روستایی بخش تخت سلیمان و توسعه گردشگری رابطه معنادار وجود دارد.

- بین جاذبه‌های طبیعی موجود در ناحیه روستایی بخش تخت سلیمان و توسعه گردشگری رابطه معنادار وجود دارد.

با توجه به سطوح سنجش و نوع سوال، ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد.

سوال فرعی اول: بین جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی موجود در ناحیه روستایی بخش تخت سلیمان و توسعه گردشگری رابطه معنادار وجود دارد.

جدول ۷. میزان همبستگی بین متغیرهای تاریخی و فرهنگی و امکان توسعه گردشگری

عنوان متغیر	ارزش	سطح معناداری	آزمون آماری (ضریب همبستگی)
ثبت تخت سلیمان در فهرست آثار ملی	۰/۰۰۱	۰/۰۱۲۴	ضریب همبستگی اسپیرمن
صنایع دستی به عنوان جاذبه مؤثر	۰/۱۲۱	۰/۰۹۰	
تنوع فرهنگی و جذابیت آن برای گردشگران به عنوان جاذبه مؤثر	۰/۸۵	۰/۰۹۹	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

با توجه به جدول (۷)، از دیدگاه گردشگران، بین جاذبه‌های تاریخی (ثبت تخت‌سلیمان در فهرست آثار ملی) در منطقه، و امکان توسعه گردشگری در روستاهای بخش تخت سلیمان رابطه وجود دارد. بین جاذبه‌های موجود نظیر: صنایع دستی و تنوع فرهنگی و امکان توسعه گردشگری در منطقه رابطه معناداری وجود ندارد و این جاذبه‌ها در انگیزه مسافرت گردشگران به منطقه نقش چندانی ندارند.

- سوال دوم: آیا امکانات موجود (اقامتی، پذیرایی، درمانی، تفریحی و ورزشی) در بخش تخت سلیمان و امکان توسعه گردشگری رابطه معناداری وجود دارد؟

برای پاسخ به پرسش، از گویه‌های بهره‌مندی منطقه از امکانات اقامتی، رستوران (پذیرایی)، وجود تبلیغات برای جاذبه‌ها، امکانات تفریحی و ورزشی، بهره‌مندی از سرویس بهداشتی مناسب و سهولت تهیه لوازم و مایحتاج در سفر توسط گردشگران استفاده شده است.

جدول ۸. رابطه گویه‌های امکانات موجود با توسعه گردشگری

عنوان متغیر	ارزش	سطح معناداری	آزمون آماری (ضریب همبستگی)
بهره‌مندی از امکانات اقامتی	۰/۹۲۲	۰/۰۰۵	ضریب همبستگی اسپیرمن
رستوران (پذیرایی)	۰/۱۱۱	۰/۰۸۲	
وجود تبلیغات برای جاذبه‌ها	۰/۹۸	۰/۰۷۵	
امکانات تفریحی و ورزشی	۰/۳۶۱	۰/۲۱	
بهره‌مندی از سرویس بهداشتی مناسب	۰/۱۰۷	۰/۰۷۲	
سهولت تهیه لوازم مایحتاج گردشگران	۰/۱۳۴	۰/۰۶۴	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

با توجه به جدول (۸)، بین امکانات موجود اقامتی، رستوران (پذیرایی)، وجود تبلیغات برای جاذبه‌ها، امکانات تفریحی و ورزشی، بهره‌مندی از سرویس بهداشتی مناسب و سهولت تهیه لوازم مایحتاج گردشگران رابطه معناداری وجود ندارد و بخش تخت سلیمان برای توسعه گردشگری در این زمینه‌ها با مشکلات جدی روبه‌رو است. برای رفع این قبیل محدودیت‌ها و موانع، لازم است اقدامات و تصمیمات اساسی از طرف مسؤولان و متولیان منطقه اتخاذ شود.

پرسش سوم: آیا بین میزان پذیرش گردشگران از سوی مردم محلی و امکان توسعه گردشگری بخش تخت سلیمان رابطه معنا دار وجود دارد؟

جدول ۹. رابطه متغیر پذیرش گردشگران از سوی مردم محلی برای توسعه گردشگری

عنوان متغیر	ارزش	سطح معناداری	آزمون آماری (ضریب همبستگی)
پذیرش گردشگران از سوی مردم محلی	۰/۲۰۶	۰/۰۰۰	ضریب همبستگی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

با توجه به جدول (۹)، بین پذیرش گردشگران از سوی مردم محلی و توسعه گردشگری رابطه معناداری وجود دارد، لذا پرسش با پاسخ مثبت تأیید می‌گردد و از لحاظ زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی موجود در منطقه با توسعه گردشگری، مشکلات و موانعی وجود ندارد، و با این شرایط امکان توسعه گردشگری در بخش تخت سلیمان امکان پذیر است.

۷. بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان می‌دهد، منطقه تخت‌سلیمان دارای پتانسیل‌ها و توانمندی‌های بالا در زمینه جاذبه‌های گردشگری برای توسعه توریسم می‌باشد. ثبت تخت‌سلیمان در یونسکو می‌تواند یک امتیاز برای توسعه گردشگری منطقه محسوب شود. عوامل تاریخی مانند ثبت تخت‌سلیمان در فهرست آثار ملی و عوامل محیطی مانند وجود چشم‌اندازهای زیبا و منحصر به فرد به عنوان مهم‌ترین مزیت این منطقه جهت توسعه گردشگری به حساب می‌آید. از طرف دیگر، وضعیت کنونی گردشگری منطقه تخت‌سلیمان با قابلیت‌ها و استعدادهای بالقوه آن تناسبی ندارد. در بین نقاط ضعف، کمبود زیرساخت‌ها، امکانات اقامتی و رفاهی در اولویت بوده که در این زمینه با مشارکت مردم محلی و بخش‌های دولتی و خصوصی، باید این موارد به عنوان موانع توسعه گردشگری برطرف شود. از نظر گردشگران، این منطقه از جاذبه‌های تاریخی و جاذبه‌های طبیعی بهره‌مند است که توسعه گردشگری را میسر می‌سازند. همچنین در زمینه پذیرش گردشگران از سوی مردم محلی مانعی برای توسعه گردشگری وجود ندارد. ولی در رابطه با جاذبه‌های فرهنگی - اجتماعی (صنایع دستی) این جاذبه با شرایط فعلی نقشی در توسعه گردشگری منطقه نمی‌تواند داشته باشد و بخش تخت‌سلیمان از لحاظ امکانات موجود اقامتی، تفریحی و ورزشی، بهره‌مندی از سرویس بهداشتی مناسب و تبلیغات برای جاذبه‌ها با محدودیت روبه‌رو است. بنابراین، برای توسعه گردشگری لازم است امکانات رفاهی و تفریحی در حد مطلوب در منطقه مهیا شود. در مجموع می‌توان گفت که اگر گردشگری منطقه تخت‌سلیمان به پایداری برسد و نقش مثبتی در زندگی مردم منطقه ایفا کند، نیازمند برنامه‌ریزی واقع بینانه، تبلیغات مؤثر، توسعه مشارکت محلی، تعیین و توسعه راهکارهای مشخص و سرمایه‌گذاری بخش‌های دولتی و خصوصی در منطقه می‌باشد. با توجه به نتایج پژوهش می‌توان راهکارهای زیر را برای توسعه گردشگری منطقه ارائه داد:

- برنامه‌ریزی برای شناسایی پتانسیل‌های مختلف گردشگری منطقه تخت‌سلیمان و مناسب‌سازی و قابل دسترس کردن آن‌ها برای گردشگران؛
- تأسیس و بهبود زیرساخت‌های اقامتی و غذا خوری در روستای نصرت آباد، متناسب با استانداردها؛
- ایجاد دهکده توریستی تخت‌سلیمان در منطقه؛
- ایجاد رستوران‌ها و کمپینگ در احمدآباد سفلی؛
- تبلیغ و فراهم کردن تسهیلات فعال شدن تورهای گردشگری تخت‌سلیمان؛
- امکان‌سنجی فعال کردن ورزش‌های کوهستانی و زمستانی (اسکی، کوه نوردی، دوچرخه سواری)؛
- توسعه شبکه و تجهیزات تأسیسات زیربنایی در آبادی‌های منطقه مورد مطالعه و شهر تکاب؛
- تشویق سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری در طرح‌های مناسب توسعه توریسم منطقه مورد مطالعه؛
- مشارکت دادن افراد محلی در طرح‌ها و برنامه‌ها، به منظور ذینفع کردن آن‌ها در منافع حاصل از گردشگری برای کسب حمایت آن‌ها؛
- برگزاری جلسات و تدوین برنامه‌های آموزشی برای مردم محلی جهت آگاه کردن آن‌ها نسبت به اهمیت داشته‌های خود، به منظور کاهش تأثیرات نامطلوب گردشگری بر فرهنگ محلی.

۸. منابع

۱. آقائی زاده، اسماعیل و میره، محمد، ۱۳۸۹، جستاری در ضرورت‌ها و پیش نیازهای توسعه گردشگری روستایی در ایران، فصل‌نامه میراث و گردشگری سال اول، شماره سوم.
۲. اردستانی، محسن، ۱۳۸۷، مبانی گردشگری روستایی، انتشارات وزرات فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۳. افتخاری، رکن‌الدین و قادری، اسماعیل، ۱۳۸۱، نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوب‌های نظریه‌ای)، مجله مدرس، دوره ۶، شماره ۲، صص ۴۰-۲۳.
۴. امیدی نجف‌آبادی، مریم، ۱۳۸۵، توانمندی‌های اکوتوریسم و توسعه پایدار مناطق روستایی ایران، ماهنامه دهاتی، سال چهارم، شماره ۳۸.
۵. بمانیان، محمد رضا، و محمودی‌نژاد، هادی، ۱۳۸۴، مبانی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری روستایی، انتشارات هله، تهران.
۶. بهزاد فر، مصطفی و زمانیان، روزبه، ۱۳۸۶، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری با تکیه بر بخش محصول، نمونه موردی، شهرستان نیشابور، نشریه علوم مهندسی، شماره ۶.
۷. پاپلی‌یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی، ۱۳۸۵، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، چاپ اول، انتشارات سمت، تهران.
۸. پاپلی‌یزدی، محمد حسین و سقایی، مهدی، ۱۳۸۸، گردشگری (ماهیت و مفاهیم) (چاپ سوم)، انتشارات سمت، تهران.
۹. جوان، جعفر و سقایی، مهدی، ۱۳۸۳، نقش گردشگری روستایی در توسعه منطقه‌ای با تأکید بر مدیریت روستایی، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، شماره ۲.
۱۰. خانی، فضیله و قاسمی و سوسه جانی، ابوطالب، ۱۳۸۸، بررسی اثرات گردشگری ساحلی با تکیه بر نظرسنجی از خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: روستای چمخاله، شهرستان لنگرود)، مجله جغرافیای انسانی، سال اول، شماره ۴، پاییز.
۱۱. خبرگزاری میراث فرهنگی و گردشگری، ۱۳۸۶، (www.chn.ir).
۱۲. رضوانی، محمد رضا، ۱۳۸۲، توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، انتشارات دانشگاه تهران.
۱۳. رضوانی، محمدرضا، ۱۳۸۷، توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، انتشارات دانشگاه تهران.
۱۴. سنایی، مهدی ۱۳۸۶، عملکرد و نقش گردشگری در توسعه پایدار نواحی روستایی (مورد: دهستان مرکزی کلاردشت)، رساله دکتری دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.
۱۵. سعدی، محمد، ۱۳۸۸، عوامل تأثیرگذار بر گردشگری روستایی، دومین همایش ملی علوم جغرافیایی، دانشگاه پیام نور آذربایجان غربی - مرکز ارومیه.
۱۶. صالحی‌فر، محمد، ۱۳۹۰، گردشگری روستایی مبانی برنامه‌ریزی و طرح‌های ساختاری، انتشارات نشر مرندیز.
۱۷. طالب، مهدی؛ میرزایی، حسین و بخشی‌زاده، حسن، ۱۳۸۹، برنامه‌ریزی تعاملی روستایی با رهیافت ارزیابی مشارکت روستایی، مورد مطالعه روستای وکیل آباد «سردابه»، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۱، بهار.
۱۸. قادری، زاهد، ۱۳۸۳، اصول برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری روستایی، چاپ اول، انتشارات سازمان شهرداریها و دهیاری‌های کشور.
۱۹. قدیری‌معصوم، مجتبی و همکاران، ۱۳۸۹، گردشگری پایدار روستایی و عشایر، انتشارات دانشگاه تهران.
۲۰. کریم پناه، رفیق، ۱۳۸۴، تحلیل اکوتوریسم و نقش آن در توسعه منطقه‌ای استان کردستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس.

۲۱. کریم زاده، حسین، ۱۳۸۹، مدلسازی فضایی فرصت‌های کارآفرینی با تأکید بر گردشگری در نواحی روستایی، (مطالعه موردی: نواحی روستایی شهرستان ورزقان)، رساله دکتری، دانشگاه تهران.
۲۲. مطیعی لنگرودی، سیدحسین و ایمانی، بهرام، ۱۳۸۵، نقش گردشگری در اقتصاد روستایی ایران، مجله علوم جغرافیایی دانشگاه آزاد اسلامی مشهد، شماره سوم.
۲۳. مطیعی لنگرودی، سید حسن، ۱۳۸۲، برنامه ریزی روستایی با تأکید بر ایران، چاپ اول، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.
۲۴. مطیعی لنگرودی، سید حسن و نصرتی، ماهره، ۱۳۹۰، امکان‌سنجی گردشگری روستایی در کرگانرود شهرستان نالش، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال ۴۱، شماره ۱، بهار.
25. Aka, hasa., 2006 , **Assessment of Rural Tourism in Tourky using SWOT Analysis**, journal of Applied Sciences 6(13) .
26. Bowe, scott a, marcouiller, david w., 2007, **alternative tourism–timber dependencies and the development of forested rural regions**, Forest policy and economics 9-10, 653-670.
27. Butler Richard; Hall,C.Michael,&, Jenkins Jhon., 2008, **tourism and recreation in rural are** 1988.
28. Djekic, S., 2007, **Some Structures and Principles of Sustainable Rural Tourism; Available on ceol.**
29. Jefferies.d., 2001, **government and tourism**, Butterworth Heinemann, oxford.
30. Macdonald, Roberta and Joliff.lee, 2003, **rural tourism Evidence form Canada**, arosls of torism reseach volum.
31. Mansfeld, yoel & jonas, aliza., 2006, **evaluating the socio- cultural carrying capacity of rural tourism.**
32. **communities:a‘value stretch’ approach.** Tijdschrift voor economische en sociale geografie – 2006, vol. 97.
33. Perales, rosa maria yague., 2002, **rural tourism in spain**, Annals of tourism research,vol.29,no.4,pp.1101-1110.
34. Mitchell, j.t., 2006, **conflicting threat perceptions at a rural agricultural fair**, tourism management 27,pp1298–1307.
35. Schweinsberg, Stephen., 2009, **Sustainable Tourism Development and Rural Community, University of Technology**, (Sustainable Tourism Cooperative Research Centre), Sydny.
36. Sharpley, Richard., 2002, **Rural Tourism and the challenge of tourism Diversification: the Case of Cyprus**, Tourism Mangement 23.
- 37.Djekic, Snezana., 2007, **Some structures and principles of sustainable rural tourism ;available on Ceeol.**